

D. CARACOSTEA

ARTA CUVÂNTULUI
LA
EMINESCU

BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR
1 9 3 8

1107. 00000 III

AMINTIRII MAMEI MELE
EUFROSINA N. CARACOSTEA

CUPRINSUL

Preocupări și atitudini

XV—XL

Actualitatea problemelor de formă. — Arta de a vedea. — Poezia, rațiunea de a fi a istoriei literare. — Scăderile pozitivismului. — Conflictul dintre istorie și estetică. — Necesitatea unei literaturi comparate a formelor. — Situația la noi a studiilor de versificație, gramatică și stilistică. — Edițiile; între dialect și limbă literară. — Concepțiile generației dela 1900. — Preocupările de o nouă sistematică și căutarea de noi categorii stilistice. — Sistemica d-lui M. Dragomirescu după modelul științelor naturale. — Tip și motiv în cadrul literaturii comparate a formelor. — Pozitivismul și problema formei. — Direcția sociologică și studiul formei — Direcția etnologică și problema formei. — Vico. — Adâncirea genetică a experienței intens trăite și problema formei. — Primatul coexistenței asupra succesiunii schimbă perspectiva istoriei literare și impune concepția structurală. — Filosofia și psihologia modernă actualizează problemele de formă. — Atitudine: programul Institutului de istorie literară și folclor.

CAPITOLUL I.

Problema expresiei.

1—26

In studiile despre Eminescu, bibliografia formei este ca și inexistentă. — Deprinderea de a separa conținutul de formă dăinuiește. — Filologie și estetică. — Situația la noi a istoriei literare, a esteticii și a filologiei față de problemele artei cuvântului. — Orientări noi în studiul formei. — Direcția psihologică. E. Gruber. P. P. Negulescu. Problema imaginilor și poziția lui F. Brunot. — Metoda statistică și a rubricărilor. — Psihanaliza lexicului. Leo Spitzer. — Indrumări noi de colaborare între estetică, istorie literară și filologie: B. Croce; Thibaudet; F. Gundolf; K. Vossler; O. Walzel. — Inovații personale și stil supraindividual. — Poziția d-lui L. Blaga. — Critica ro-

mână și forma lui Eminescu. — G. Bogdan-Duică și problema stilisticii. — Studiul expresivității limbii române o constantă a preocupărilor lui Eminescu. — Fragmentele lui de critică dramatică. — Eminescu și acustica expresivă. — Accentul «etic» și «nuanțele infinite» ale sentimentelor. — În *Studii asupra pronunției* poetul se apropie de concepția modernă a structurilor expresive. — Esența poeziei prin arta cuvântului.

CAPITOLUL II.

Critica părerilor despre versificație. 26—54

Metoda detractorilor: relevarea asperităților, dăinuiește până astăzi.

— Formele în metru antic au atras mai întâi pe cercetători. — Șt. Orășanu (1891). — Strofa safică și antecedentele ei la noi. — Influența lui H. T. Rötcher. Inițierea lui Eminescu în metrica antică. — Cipariu, C. Aristia, Bolintineanu și V. Bumbac față de hexametrul. — Părerile lui O. Neuschotz despre metrica lui Eminescu (1890). — Anghel Demetrescu susține influența germană în metrica poetului (1901). — Contribuția cercurilor universitare. — Domnul O. Densușianu și problema aliterațiilor (1894). — Vederile lui P. Eliade despre necorectitudinea pronunției (1901). — Confruntare cu «Studii asupra pronunției». — Spiritualizarea pronunției. Influența lui W. von Humboldt asupra lui Rötcher. — Tehnica pronunției. — Replica lui Șt. Orășanu. — Discuțiile cu «Sămănătorul». — Dogma corectitudinii măsurilor înșușită de ambele tabere. — O încercare asupra hiatului, A. Scriban (1903) și încercările anterioare ale lui Vucici, Macedonski, etc. — Pozitivismul lui A. Bogdan: «Die Metrik Eminescus» (1904) și caracterul atomizant al cercetării. — Absența specificului românesc. N. I. Apostolescu. — Domnul O. Densușianu despre ritmul lui Eminescu (1908). — Între «monstruos» și «expresiv». — În *Egiptul*, «monstruozițiile» creează planuri de perspectivă necesare descrierii. — Opozițiile ritmice pot fi expresive ca și opozițiile fonemelor.

CAPITOLUL III.

Un analitic

55—65

În «Eminescu, note asupra versului», Ibrăileanu face tranziția spre cerințele filologice necesare studiului versificației. — M. Grammont și limitele cercetării lui analitice. — Fonetica experimentală lărgeste investigațiile. — Două faze în versificarea lui Eminescu? Corespondențele sufletești ale măsurii văzute analitic și mecanic. — Urmările

deprinderii de a separa conținutul de formă. — Caracterul ritmului trohaic și iambic: troheul optimist și iambul pesimist. — Granița între iamb și troheu. — În arta cuvântului, mețrica și ritmica nu pot fi privite analitic. — Poziția lui Ibrăileanu caracterizează atitudinea psihologică și analitică.

CAPITOLUL IV.

Contribuția noii generații.

66—124

O reacțiune impresionistă față de Ibrăileanu. —

Deși vrea să pătrundă esența poeziei, contribuția estetică a d-lui T. Vianu este o întoarcere la disușiile ideografice. — «Scepticismul *Scrisorii a III* desmișnit de structură. — Poezia *Amicului F. I.* este negațiunea scepticismului. — Axa imaginilor din *Epigonii*; Comparație cu *Dies irae* a lui Leconte de Lisle. — *Inger și demon* este antipodul scepticismului. — Un sondaj de psihanaliză lexicală. — «Expresii revelatoare» pentru aspecte minore desfăcute de ansamblu. — «Conștiința demnității umane» absentă la Eminescu. — Influența criticii sociale a lui Gherea. — Acustică murmurando și sentiment pasiv de vieță. — Viziune diafană statică și anticivilizatorie. — Necesitatea unui ignorabimus: armonia eminesciană nu poate fi pătrunsă. Muzicalitatea redusă la prozodie. — Controlul experimental al intonației confirmă că acustica nu poate fi separată de stilistică. — Concepția structurală a limbajului și a poeziei față de refugii în incognoscibil. — Cum ritmul devine o chestie de «cenestezie», — ca să ne întoarcem la ideografie. — Un «flux» — static. — Muzicalitatea în sens schopenhauerian fiind o generalizare, este comună lui Eminescu și altor poeți. — Goethe și preraționalul. — Glasurile primordiale ale firii duc la poezia dinamică tăgăduită. — Contrazicerile izvorite din ignorarea expresiei și din lipsa de pregătire cerută de arta cuvântului. — Concertul de laude care a întâmpinat studiul d-lui G. Călinescu. — Futurismul italian altoit pe scitismul nostru. — Anarhizarea conceptului și simțului de formă. — Criza istoriei literare și critica italiană. — Urmările fragmentarismului. — Supravalorificarea manuscriselor. — Poeziile publicate de poet opuse manuscriselor și coborâte. — Versul lui Eminescu «o metronomie a somnului». — Spiritualitatea lipsește în erotica eminesciană. — Metoda eliminărilor stratului superior. — Un Eminescu «arghezian». — Versuri pentru urechi astupate cu ceară. — Eminescu și oportunismul lui Parini. — Poezia lui Eminescu este «tehnica lui Boileau și a lui Parini făcută spontană prin forța poetică a lui V. Hugo». — Croce și fragmentarismul. — Sensul fragmentelor eminesciene. — Dogma «silurării» lim-

bii. — Inițierea lui Eminescu în arta cuvântului. — Apropierea de momentul genetic criteriu de valorificare. — Prăbușirea lui Eminescu : «se surpă, se sparge, se scufundă». — Bilanțul : unde duce critica desfăcută de expresie.

CAPITOLUL V.

Prima afirmare a lui Eminescu

125—138

Studiul imaginilor: măsură a autenticității și a caracterului. — Chestiunea pesimist-optimist și directiva imaginilor. — Ritmul de înălțare din *Mortua est*. — Rezervele raționaliste ale lui T. Maiorescu. — Două simboluri ale culturii pentru tipurile deosebite ale femeii ideale. — Subiect gramatical și subiect estetic. — Opoziții, corespondențe și simetrii. — O imagine revelatoare : ridicarea vălului. — Dramatismul poeziei. — Elanul idealizant în conflict cu invectivele patimii exclud retorismul. — Tipul formal. — Nu există imagini banale, ci numai structuri banale. — Primatul formei față de conștient și inconștient.

CAPITOLUL VI.

Axa imaginilor în Epigonii

139—143

Opoziția părților în conflict corespunde conflictului dintre poezia naivă și cea sentimentală. — Motivul situației artistului pe lume. — Lipsa unui simbol central și comparația cu Les phares de Baudelaire. — Imaginile țintesc în sus.

CAPITOLUL VII.

Mortua est.

144—165

Motivul poate fi semnificativ pentru tipul formal. — Un «promontoriu» al lui Bolintineanu ? — Caracterul periferic al imaginilor la Bolintineanu. — Elegia lui Alecsandri. — Nucleul primei variante a lui Eminescu și *Noaptea* lui Young. — Imaginile acestei variante. — Două centre de gravitație. — O anticipare : durerea pentru viața fără sens a lumii. — Spațiul și timpul primei forme. — A doua variantă. — Ascensiunea modelatoare spațializării. — Forma defini-

tivă. — Sensul metaforelor inițiale. — Măiestrita încheiere a ascensiunii. — Alternanța de stil nominal și stil verbal. — Imaginea prăbușirii cosmice. — Strofe de minimă rezistență. — Cutremurarea conștiinței. — Conflict și arhitectonică.

CAPITOLUL VIII.

Eminescu față de Leopardi. 166—174

Necesitatea literaturii comparate a formelor. — *A Silvia*. — Structura strofei centrale. — Semnificația titlului. — Spațializarea mărginită. Strofa ultimă vrea să cuprindă mai mult decât sta în imaginile date. — Un simbol disproporționat și o amfibolie. — Conflictul eminescian. — Eminescu și Leopardi ca tipuri formale.

CAPITOLUL IX.

Poezia socială. 175—191

Conflictul social o constantă la Eminescu. — *Geniu pustiu. Mureșianu. Cântecul cămeșii* de Thomas Hood și *Vieașa. Tat tvam asi. Inger și demon. — Impărat și proletar*, prima fază. — Intre Rousseau și Marx. — *Umbre pe pânza vremii* și *Comuna din Paris*. — Nevoia de un catharsis al conflictului. — O ridicare de vâl. — Absolutul revoltei; perfecția umană idee neferice. — Imaginea centrală. — Conflictul dintre absolutul elanului și absolutul conștiinței. — Imaginea plantei la Goethe și la Eminescu. — Metafora visului pentru haoticul vieții. — Tonul major al ultimei strofe. — Finalul, un catharsis.

CAPITOLUL X.

O structură stilistică și ritmică:
sonetul Veneția 192—224

Literatura comparată a formelor. — Relativizarea în sonetul lui G. Cerri. — Eminescu dă motivului o semnificație de absolut. — Tonul minor al primei strofe în structura fonetică. — Dela static, la dinamic. — Stil indirect liber. — Morfeme expresive. — Opoziție simetrică între plastic și auditiv. — Tonul major. — Clipe caden-

gate. — Paralelă cu Böcklin. — *Venise* de A. de Musset. — Sonetele lui A. von Platen. — Complexul «s'a stins». — Problema stilului etnic.

CAPITOLUL XI.

Expresii ritmice pentru sentimentul
timpului.

225—256

Clipa. — Erotica. Elanuri și clipă. — *Stele 'n cer*. — Raționalismul de azi și structura poeziei. — Clipă și veșnicie. — *Carpe diem*. — *Glossă*. — *Seara pe deal*. — Oda în metru antic. — *Dintre sute de catarge*. — Conștiința care suferă și ar vrea să se izbăvească de apăsarea forțelor oarbe, care duc totul fără noi și împotriva noastră.

CAPITOLUL XII.

Între analiză și structură

257—276

Ritm general liric și ritm caracteristic. — Tipuri de cititori. — Identificarea prin citire. — Unități elementare: strofa, octosilabul, intonația, pauzele. — O strofă tipică. — Opoziții expresive. — Funcțiuni gramaticale revelatoare. — O lege a expresivității. — Spațiul și timpul estetic. — Opoziții spațiale. — Strofă identică pentru funcțiuni deosebite. — *Pregnanța*.

CAPITOLUL XIII.

Simbolul suprem.

277—371

1. *Uvertura* (277—290). — Portretul frumuseții. — Structura primii strofe. — Icoana frumuseții absolute. — Necesitatea structurală a strofei a doua. — Mișcare și pauze în strofa a treia. — Opoziția lumină, umbră. — Apariția motivului conducerii: *răsare, străluce, duce*. — Simetrii și corespondențe expresive. — Dinamica și acustica unui portret. — Simetria așezării temelor.
2. *Conflictul* (291—327). — Transiția spre dinamica pomei. — *Imaginea oglindirii*. — Prima chemare. — Contrastul vorbirii lui:

- imperativul necesității absolute. Forma de imperfect ca adâncire în acțiune. — Mai-mult-ca-perfectul arhaic subliniază înaltul. — Portretistică și verb. — Portretul plastic și acustic din cea de a doua coborîre. — Rimele *lege, legat, deslege*: sugestii de etimologie afectivă. — Transiția prin distanțarea verbală. — Predominarea coordonatelor verticale, semnalizatoarea absolutului. — Metafora «cămara ta». — Pe axa verticală, contrastul dintre expresiile lui, adverbiale, și expresiile ei, prepoziționale.
3. *Idila* (310—327). — Stilistica de relativizare în portretul Cătălin. — Stil indirect liber în vorbirea lui, ton popular la ea. — O lecție de ars amandi. — Figura acțiunii reciproce. — Contrastul scherzo: largo maiestos. — Cadență de o suverană măiestrie. — Semnificația strofelor cu aceeași vocală accentuată în toate rimele. Opoziția zi-noapte și straniul situației. Pluralul ademenirii și cel al diminuării. — Dinamismul expresiei.
4. *Inefabilul* (327—340). — Fiorul nevăzutului. — Pornirea; viziunea spațială; Metafora fulgerului; aspecte plastice și aspecte auditive. — Nevăzutul eminescian și cel dantesc. — Imaginea setei și relativa de absolut al voinței. — Centrul de greutate al cuvintelor. — Spațiul titanice pentru absolutul patimei.
5. *Cupola centrală* (340—353). — Relativa absolutului, stilul biblic și structura rimelor primei strofe. — Raționalismul maioreșcian și critica de text. — Funcțiunea verbelor mediale. — Valoarea structurală a strofelor înlăturate de Maioreșcu. — Semnificația strofelor: eroica faptelor creatoare. — Eroica opusă eroticei. — Eroicile interpretării ideologice. — Creativitatea.
6. *Absolutul eroticei* (354—359). — A doua idilă, un nou mijloc de contrast. — Spațializarea. — Tema lirică a absolutului iubirii. — Corespondențe sintactice. — Distanțarea descriptivă și multipla colaborare a simțurilor. — Transiția la absolutul simbolului. — A treia chemare.
7. *Liberarea* (360—371). — O nouă încadrare plastică. — Structura strofei descriptive. — Motivul călăuzirii în prima și ultima descriere. — Expresia totalizantă: *tot înaltul*. — Fraza explozivă și în contrapunct în final. — Acustica primului vers al răspunsului. — Motivul norocului. — Structura finalului. — Semnificația.

Bibliografia.

- A. Bibliografia română.
B. Bibliografia străină.

373—389

389—409

Indicele.

411